

РИМСЬКА ФІЛОСОФІЯ СТОЇЦИЗМУ ТА ЇЇ СОЦІОКУЛЬТУРНА РОЛЬ

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є римський стоїцизм у контексті доби. Совість Риму – соціокультурна роль стоїцизму. Основні представники римського стоїцизму (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій) та їх моралістична філософія.

Мета. Метою дослідження є показ значення поняття римська філософія стоїцизму та її соціокультурна роль.

Виклад основного матеріалу. Римський стоїцизм у контексті доби. В I ст. н.е. римське суспільство охопили напружені моралістичні пошуки. Вони охопили різні прошарки римлян – від сенатської аристократії, для якої розробляв свої повчання Сенека і до низів, що склали аудиторію вуличних проповідників стоїцизму чи кінізму. Ці дебати були народжені кризовою суспільною ситуацією, що була пов'язана із становленням цезаризму. В силу того, як зміцнювалась військова диктатура і республіка поступалась місцем імперії, утверджувалась офіційна, доктрина про необмежену владу правителя. За зразком Сходу намагались обожнювати римського володаря. Ще в 43 р. до н.е. було проголошено про божественність Юлія Цезаря. Поступово особу володаря вже забороняється критикувати, і входить в традицію переконання, що воля імператора є законом. Нові політичні відносини майже всюди викликали пасивне незадоволення. В умовах великої кількості кровопролитних політичних експериментів серйозний моралізм мусив прийняти критичну позицію по відношенню до життєвої реальності. Таким чином, в I ст.н.е. перед римлянами повстало питання про те, «як слід вести себе перед обличчям тирана». Насамперед це питання хвилювало тих, хто займався розробкою питань моралі, а ними насамперед були римські стоїки: Сенека, Епіктет, Марк Аврелій. Основним заняттям багатьох філософських шкіл в цей період стає складання мужніх сентенцій на випадок розмови з «тираном». Саме цією суспільною ситуацією зумовлений тип стоїчного філософствування I ст.н.е. Перед мислячими людьми греко-римського світу в цю епоху безумовно найважливішим є одне: заново знайти правильну лінію людської поведінки в умовах розвалу усіх етико-соціальних норм та цінностей. Обов'язком філософів стає завдання допомогти людству, що заплуталося у своїх помилках. В це однаково вірять і самі філософи і їх аудиторія. При всьому цьому філософія стає вузькоспеціалізованою і буденною; ні спекулятивна діалектика, що досягла вершини в епоху полісної класики, ні емпіричний енциклопедизм, що процвітав в умовах еллінізму, нікому не імпонують. Інтерес до етики в епоху імперії стає домінуючим. Теологія, яка була частиною фізики, набуває спіритуального забарвлення. Філософія сама зводить себе до чистого моралізму, до того ж – до моралізму досить жорсткого, доктринерського, імперативного. Ціною такої редукції філософії вдається на певний час підвищити свою соціальну життєдіяльність. Для епохи перших цезарів філософ-мораліст – це істинний «володар душ». Моралістична філософія стає у центрі духовного життя і підпорядковує своїм правилам і літературу. У книгах читач тієї епохи шукає насамперед моральних істин. Римлян не цікавило питання, «оригінальна чи неоригінальна» та чи інша філософія. Їх хвилювало лише одне: наскільки ця філософія відповідає їх переконанням, чи може вона допомогти в їхньому нелегкому житті, наскрізь пройнятому ідеєю держави і права. Стоїцизм прекрасно підійшов на цю роль. Філософія «геройчного песимізму» (саме так можна охарактеризувати стоїцизм) була співзвучна світосприйняттю римського народу. Більше того, стоїцизм потрапив в Рим саме в той час, коли за своїм історичним віком відповідав Греції епохи Зенона: історичні сутінки згущувалися вже й над ним. Як капітан повинен залишати поринаючий у стихію води корабель останнім, так і на стоїка-римлянина чекала перспектива продемонструвати «місту та світу» свою абсолютну витримку і довести свою непорушну вірність імперії. Йому не було на кого жалітися, не було на що надіятися, йому потрібно було тільки мовчки та з гідністю померти. Звичайно, усе це стосується не усіх римлян, а лише свідомих носіїв «римської ідеї». Стоїцизм був специфічною філософією, яка була спрямована здебільшого на аристократію, а не на маси, хоча стоїки водночас казали, що треба вірити в те, в що вірить народ.